

Datum 27 februari 2018

Betreft Verslag Inspiratiemiddag Duurzaam2018, 22 februari, Utrecht

Lezing Jan Juffermans

Jan werkt bij De Kleine Aarde. De missie van DKA is een duurzame solidaire economie, want zonder economische verandering werkt het niet omdat het zo verweven in onze maatschappij en ons hele manier van denken. Ook belangrijk is het motto: “mondiaal denken, lokaal handelen”. Hier doet de ecologische voetafdruk zijn intrede. Deze is gebaseerd op de mondiale gebruiksruimte, voor het eerst geopperd in het beroemde rapport van de Club van Rome – Limits to Growth (1978). De mondiale gebruiksruimte gaat over het gebruik van het aantal ha grond voor de opbrengst voor alle energie, voedsel, grondstoffen etc. die een land gebruikt. Dit is echter heel ongelijk verdeeld, omdat sommige landen vele malen meer gebruiken dan anderen. Zo is de voetafdruk van Nederland 5,8 hectare per persoon, terwijl het gemiddelde van alle landen 2,8 ha is en we maar 1,7 ha per persoon beschikbaar hebben. Als je al het gebruik van de landen bij elkaar optelt, gebruiken we meer van de aarde dan het op kan leveren op langer termijn. Dit merken we nu nog niet zo erg, omdat de aarde zachte grenzen heeft. Als we de grenzen van de aarde overschrijden, merken we dat in het begin niet. We zitten nu nog redelijk in dat begin, maar we zien eerste tekenen van degradatie al, bijvoorbeeld de insectensterfte en klimaatvluchtelingen. Daarom is de ecologische voetafdruk een belangrijk meetinstrument. Het meet de ruimte die iemand, een bedrijf of een land inneemt met zijn gedrag, en kan daarmee vergeleken worden met de rest van de wereld, zodat er ook politieke druk op uitgeoefend kan worden. Deze ruimte is natuur inclusief: het behelst alle grond die nodig is voor het verbouwen van voedsel, voor veeteelt en visserij, voor bebouwing, het benodigde bos voor CO₂-opname van ons energieverbruik en de ruimte die nodig is voor het bestaan en behoud van natuur en biodiversiteit (vastgesteld op 17% in 2017). Op basis van deze voetafdruk kunnen er lokale maatregelen worden genomen om deze te verkleinen.

Wat moet er in de politiek gedaan worden?

- Beleid zonder dwang over geboortebeperving, omdat het bevolkingsoverschot een groot probleem is.
- Quotering van water en energie. Het rantsoeneren zodat het eerlijker verdeeld wordt en een duurzamere leefstijl afdwingt.
- Niet teveel leunen op technische oplossingen, want we kunnen de gevolgen nog te weinig overzien.
- Sociale en ecologische indicatoren van de voetafdruk moeten verwerkt worden in het Bruto Binnenlands Product.

Waar moeten we zelf op letten: vlees en zuivel verminderen; minder vliegen; letten op verwarming en verlichting; kies een duurzame vervoersoptie; koop geen onnodige of niet-duurzame apparaten en spullen; let op voedselkilometers en verspilling (koop bijvoorbeeld seizoen groenten).

Vragen en opmerkingen bij de discussie:

- De natuur is moeilijk te begrijpen, maar het economische, technische en fysieke niet. Dus late we focussen op die drie. Als het gezegde; “de natuur begint bij uw eigen voordeur” waar is, dan reageert de natuur vanzelf als wij slimme dingen doen. We moeten dus geen enge verhalen over natuurdegradatie gaan vertellen maar focussen op wat wij kunnen doen.
- Is het een oplossing om een huis energieneutraal te maken? Nee, want het bewaren van energie van de zomermaanden kan nog niet. De ecologische voetafdruk van een accu is ook enorm. Er wordt

wel geëxperimenteerd met gelijkstroom, maar er is nog geen goede oplossing. Jan ziet de hybride waterpomp als de beste oplossing voor nu.

- Hoe kijk je nu aan tegen het Club van Rome Rapport? De educatieve waarde van het rapport is het belangrijkste. Het was een terechte waarschuwing, ook al zijn niet alle feiten kloppend.
- Geloof je in de technofix? Nee, er is een reboundeffect over al het geld wat rolt als we dingen maken en kopen. Elke circulatie van geld betekent de kosten van grondstoffen en energie, dus houdt het liever bij je.

Tips voor volgende keer:

- Wat kunnen IVN'ers doen met hun rol in natuureducatie?
- De natuur krijgt in de ecologische voetafdruk een waarde toegekend, waardoor er meer politieke en economische druk uitgeoefend kan worden op overtreders van de grenzen van de natuur – dit kan benadrukt worden.
- Het kan ook benadrukt worden dat doormiddel van het berekenen van de ecologische voetafdruk, we toewerken naar een natuurlijk evenwicht met de natuur. Dat we als mens weer gaan doen alsof we werkelijk onderdeel zijn van de natuur – want dat zijn we.
- En dat het uiteindelijk zorgt voor natuurbehoud, omdat milieubelasting zorgt voor natuurbeschadiging en verdwijning.

Aan de slag met Operatie Steenbreek

Operatie Steenbreek is een campagne gericht op het vergroenen van particuliere tuinen. Ondertussen doen al 77 gemeenten mee. Hier worden verschillende acties opgezet om bewoners te enthousiasmeren voor een groene tuin. Anna Kreffer deelt haar ervaring vanuit Operatie Steenbreek Den Haag. Ze heeft al verschillende acties mee opgezet, waaronder straatacties waarbij bewoners tegels kunnen inruilen voor plantmateriaal. In de workshop deelden we ervaringen en ideeën.

Tips:

- bouw aan naamsbekendheid met kleine acties. In Den Haag kwamen op de eerste omruilacties niet zoveel mensen af, maar dat aantal nam steeds toe. Het kan dus wat tijd nodig hebben voordat mensen je weten te vinden.
  - benut verandermomenten. Dan zijn mensen het meest ontvankelijk, bijvoorbeeld bij een verhuizing of het krijgen van kinderen.
  - Check vooraf de regels vanuit de gemeente. Wil je een actie opzetten, check dan vooraf wat er aan kaders zijn, bijv. rondom geveltuintjes.
  - Bied een groen alternatief. Mensen hebben heel verschillende redenen om voor steen te kiezen, bijvoorbeeld omdat ze geen tijd hebben of bang zijn voor allergieën of giftige planten. Als je weet wat motieven zijn van mensen, kun je daar op inspelen.
- En natuurlijk ook heel belangrijk: vergroen zelf zo veel mogelijk. Mensen kijken naar elkaar, juist in een versteende omgeving zijn inspirerende voorbeelden heel belangrijk.

Geef vliegende insecten een duurzame boost in moestuin en op balkon

De workshop begon met even kennismaken en kijken wat de deelnemers al deden voor vliegende insecten. Hier kwamen heel diverse antwoorden uit, van mensen die nog bezig zijn met zich oriënteren op wat er mogelijk is tot mensen die hier met de inrichting en het onderhoud van hun tuin al veel rekening mee houden. Ook doen sommige deelnemers hier actief iets mee in hun

vrijwilligerswerk voor IVN of zetten zich in met tellingen. Met andere woorden, er was een sterk gevarieerde groep aanwezig.

Marian heeft ons kort meegenomen door het werk van Nederland Zoemt en Groene Cirkels. Hierbij liet ze ook wat educatieve materialen zien en legde regelmatig de link met hoe je als IVN-gids vliegende insecten een plek kunt geven in je excursies of hoe je hier kleine educatieve dingen mee kunt doen.

De belangrijkste les van de workshop is dat je je eigenlijk meer moet verdiepen in hoe de bijen in het wild leven. Als je dit goed begrijpt, dan weet je ook wat ze in de tuin nodig hebben aan ondersteuning. Zo hebben ze voedsel nodig, het hele jaar door en op niet al te lange afstand van elkaar (maximaal 500 meter tussen woon- en voedselplek). Daarnaast is er nestgelegenheid nodig. Niet alle insecten voelen zich thuis in een bijenhotel, waar overigens ook nog heel wat bij komt kijken om ervoor te zorgen dat bijen er echt in kunnen wonen en ook nog eens zonder hun vleugels kapot te maken. Er zijn ook heel veel soorten die juist heel graag in de grond leven of oude holletjes van andere dieren gebruiken. Een beetje rommel en wat zanderige plekje in de tuin is dus erg handig en goed voor de bijtjes.

Tot slot had Marian nog materiaal bij zich om in te kijken en/of mee te nemen. Een lijst met planten voor een goede balans en zodat er altijd iets in bloei staat in de tuin, zoekkaarten met activiteiten erop die je ook kunt gebruiken bij excursies, boeken over bijen en bijenhôtels en nog veel meer. Zo is ieder met iets bruikbaar naar huis gegaan.

Duurzaam activisme t.b.v. meer biodiversiteit

door Mara Linnemann: emailadres cre-act@riseup.net, website www.cre-act.net

Vraag 1 aan ieder: Op welk moment werd je je bewust van het belang van biodiversiteit? Voor velen begint dit met liefde voor de natuur door ervaringen in de kindertijd (basisschool); herinneringen. Bijv. veranderingen in de landbouw en veeteelt na 1970. Zijn mensen het contact met de natuur verloren? Acties met kinderen zijn belangrijk! Het rapport van november j.l. betreffende 75% reductie van het aantal insecten: Wat doet dat met ons? Voor velen een schok en extra motivatie voor (persoonlijke) actie.

Vraag 2 aan ieder: Wat is duurzaam activisme? En is activisme van lange duur? Behoren idealen en de wereld willen veranderen bij de studententijd? Is de huidige jeugd activistisch? De klimaatbeweging is wel groeiende; ook meer belangstelling voor biologisch voedsel etc. Hoe bereiken we langdurig engagement (niet alleen in studententijd)? Activisme wordt nu minder negatief en meer door de samenleving geaccepteerd; mensen durven ook weer actie te voeren. In de historie hebben activistische bewegingen veel bereikt, bijv. vrouwenstemrecht, 40 uren werkweek, etc.

Reflectie: Hoe duurzaam ben je zelf? Test ecologische voetafdruk.

Zelfzorg: Hoe ga je om met problemen? Zorg goed voor jezelf en support elkaar; wees trouw aan je eigen waarden; neem verantwoordelijkheid. Welzijn en een gezonde leefomgeving zijn van groot belang. Groei denken is fout.

Collectief handelen: Activisme en beleidsbeïnvloeding zien we nog weinig bij IVN. IVN moet ook emanciperen, zelfvertrouwen hebben in het verhaal dat we vertellen. Organisaties o.h.g.v. natuur en milieu moeten samenwerken.

Twee vragen voor tweetallen (om de beurt beantwoorden):

- Als ik denk aan de situatie van de aarde en afname van biodiversiteit, dan .... Het blijkt erg nuttig om gevoelens te bespreken.

- Wat geeft je energie en hoop om door te gaan?

Eigen excuses: Is het onderwerp te pijnlijk? Wie ben ik nu dat ik wat kan doen? Zullen we het gezellig houden? Het is complex: technologie; kunnen mensen met minder middelen ook meedoen, etc. Niet anders willen zijn dan je omgeving? Niet mijn verantwoordelijkheid? 'Het is niet gevaarlijk, want dan zou de politiek wel wat doen'. Wil ik wel iets opgeven, minderen?

Excuses vanuit de maatschappij: Groei-maatschappij, geld; afleiding; machteloosheid, apathie; ontkenning; een te goed zelfbeeld hebben.

Hoe actie voeren en communiceren? Je eigen gedrag uitleggen. Niet ergens tegen zijn, maar ergens voorstander van zijn. Ook confrontatie durven aangaan. Het verhaal ook leuk maken. Ruimte geven aan gevoelens; uitspreken. Luisteren naar alarmsignalen. Dit is normaal en gezond. Je bent verbonden met het grotere geheel en het leven is belangrijk. Me inzetten geeft voldoening, is motivatie.

Toekomstscenario's:

- Business as usual: Emotie ontkenning.
- Groen kapitalisme: Onderhandelen (met de natuur?), compromissen.
- Transitie: Accepteren (krimpen, minderen, ...)
- Collaps: Alles gaat mis; woede, machteloosheid.

Boek: Joanna Macy, 'Active Hope' of (Ned. vertaling) 'Het werk dat weer verbindt'.

De discussie voorbij: een duurzame agenda voor IVN

Tijdens deze workshop werd bij de deelnemers nagegaan wat voor duurzame dromen ze wilden realiseren binnen hun eigen afdeling. De deelnemers moesten twee lijstjes maken: een met duurzame dromen voor hun afdeling en een met barrières om die dromen te realiseren. Thema's van duurzame dromen die veel voorkwamen waren: energie van gebouwen, duurzame catering of voedsel, en duurzaamheid uitdragen in eigen activiteiten.

Een thema werd uitgelicht: energie in gebouwen. Deze droom werd gesymboliseerd door een vuurtoren van lego. De barrières die de deelnemers hierbij ervoeren werden vervolgens opgenoemd, waarbij een nieuwe legosteent om de vuurtoren werd gelegd. Barrières waren: kennis over maatregelen; geen langdurig huurcontract; huurbaas overtuigen; prioriteiten; gedragsverandering is niet makkelijk; mensen met de kennis vinden de 'weg' niet, dus netwerkprobleem. Daarna werden de barrières afgebouwd (ook letterlijk, doormiddel van het weghalen van de legoblokken) door over ideeën te brainstormen. Zo kwamen een aantal nuttige oplossingen naar voren, bijvoorbeeld verhuisbare zonnepanelen of het kopen van stroom van een gemeenschappelijke voorziening; een nationale kennisbank oprichten binnen het IVN; good practices van lokale afdelingen landelijk delen om solidariteit te creëren en andere afdelingen zo te motiveren.

Tips en tops voor vervolg:

- Lijst met barrières was onnodig om individueel te doen, daarna werden deze toch besproken. Het scheelt tijd om dat meteen klassikaal te doen.
- Lijst met dromen kan korter en deze opdracht kan duidelijker. Daar waren veel vragen over: moest het gaan over persoonlijke dromen of voor de afdeling?
- De lego was een goed idee, dat maakt het tastbaar.

- De brainstorm over oplossingen bracht veel goeds teweeg. Dat was bijzonder om te zien.

